

"ZAMONAVIY TA'LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI"

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

**THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE COMPARATIVE-POETIC
ANALYSIS OF MODERN ENGLISH AND UZBEK CHILDREN'S
LITERATURE (BASED ON PRESCHOOL-AGE LITERATURE)**

Murodullayeva Sarvinoz Yorqin qizi

Assistant Lecturer, Navoi State University

sraimova9@gmail.com

Abstract

This thesis explores the theoretical foundations of a comparative-poetic study of modern English and Uzbek children's literature for preschool-age audiences. Age-specific readership is interpreted as an internal organizing factor of children's literature poetics, and criteria are proposed for the comparative analysis of genre, plot and composition, the system of characters, rhythm, repetition, and verbal-visual relationships.

Keywords

children's literature, preschool age, poetics, readership, comparative-poetic analysis, artistic image, plot, composition, rhythm, repetition.

**ZAMONAVIY INGLIZ VA O'ZBEK BOLALAR ADABIYOTI QIYOSIY-
POETIK TAHLILINING NAZARIY ASOSLARI (MAKTABGACHA YOSH
DAVRI ADABIYOTI MISOLIDA)**

Murodullayeva Sarvinoz Yorqin qizi

Navoiy davlat universiteti assistent o'qituvchisi

sraimova9@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi zamonaviy ingliz va o'zbek maktabgacha yosh davri bolalar adabiyotini qiyosiy-poetik o'rganishning nazariy asoslari yoritiladi. Yosh adresatliligi bolalar adabiyoti poetikasining ichki tashkil etuvchi omili sifatida talqin

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

qilinib, janr, syujet-kompozitsiya, obrazlar tizimi, ritm, takror hamda verbal-vizual munosabatlarni qiyosiy tahlil qilish mezonlari taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: bolalar adabiyoti, maktabgacha yosh, poetika, adresatlilik, qiyosiy-poetik tahlil, badiiy obraz, syujet, kompozitsiya, ritm, takror.

Bolalar adabiyoti umumadabiy jarayonning tarkibiy qismi bo‘lishi bilan bir qatorda, muayyan yoshdagi kitobxonga yo‘naltirilganligi sababli o‘ziga xos badiiy-estetik qonuniyatlarga ega adabiy hodisadir. B. Jamilova¹ bolalar adabiyotini turli yoshdagi bolalar va o‘smirlarga mo‘ljallangan so‘z san’ati sifatida talqin qilib, voqelikning bola idroki, tasavvuri va tafakkuri orqali badiiy aks ettirilishini uning muhim xususiyati deb ko‘rsatadi. Shunga ko‘ra, bolalar adabiyotining badiiy-uslubiy, mavzuiy-g‘oyaviy, janriy va psixologik xususiyatlari bilan bir qatorda uning adresatliligi ham mustaqil adabiyotshunoslik muammosi sifatida qaralishi lozim.

Bolalar adabiyotini poetik jihatdan tadqiq etish, avvalo, umumiy adabiyot nazariyasining badiiy asar haqidagi konsepsiyalariga tayanadi. H. Umurov² badiiy asarning yaxlitligini mavzu va g‘oya, obraz va xarakter, syujet va kompozitsiya, badiiy til va uslub, tur va janr kabi komponentlarning o‘zaro uyg‘unligi bilan izohlaydi. Demak, bolalar adabiyoti poetikasini faqat uning tili yoki tarbiyaviy mazmuni bilan cheklash ilmiy jihatdan yetarli emas. Mazmun va shakl birligi, obrazlar tizimi, syujet-kompozitsion qurilish, janriy xususiyatlar, ritmik-tovushiy tashkil hamda badiiy ifoda vositalari yaxlit tizimda tahlil qilinishi zarur. Xususan, she’riy matn poetikasida ritm, vazn, qofiya, ohang, poetik sintaksis, fonetika va badiiy-tasviriy vositalar shaklni yuzaga chiqaruvchi muhim omillar sifatida namoyon bo‘ladi³.

1 Jamilova B.S. O‘zbek bolalar adabiyoti/O‘quv qo‘llanma – Toshkent: Noshir, 2019. –101- 104 b.

2 Umurov H. Adabiyotshunoslik nazariyasi/Darslik – Toshkent: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2004. - 101-104-b.

3 Umurov H. Adabiyotshunoslik nazariyasi/Darslik – Toshkent: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2004 -104-b.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Bolalar adabiyoti poetikasining umumadabiyotdan farqlanuvchi asosiy jihatlaridan biri adresatlilik ya’ni yoshga xoslik tamoyilidir. Jamilova o‘zbek bolalar kitobxonligini maktabgacha tarbiya, kichik maktab va o‘smirlik bosqichlariga ajratib, maktabgacha yoshdagi bolalar kitobxonligini 2–3 yoshdan 6–7 yoshgacha bo‘lgan davr sifatida belgilaydi⁴. O. Safarov, R. Barakayev va B. Jamilova ham maktabgacha yosh davrini 2 yoshdan 6–7 yoshgacha bo‘lgan yaxlit bosqich sifatida tavsiflaydi. Shu bilan birga, mualliflar chaqaloqlik, ilk bolalik va maktabgacha yosh davrlarining ruhiy rivojlanish xususiyatlari bir-biridan sezilarli farq qilishini alohida qayd etadilar⁵. Bu holat maktabgacha yosh adabiyotining ichki poetik differentsiallashtiruvini nazariy jihatdan ilmiy-adabiy tahlili zaruratini tug‘diradi.

Ingliz tilidagi bolalar adabiyoti nazariyasida yosh adresatining ichki differentsiallashtiruvini yanada mayda bosqichlarda kuzatiladi. K. G. Short va hammualliflar bolaning jismoniy, kognitiv, lisoniy hamda hikoyani idrok etish rivojini kitob tanlashning muhim mezon sifatida ko‘rsatib, adabiyotni 0–2, 2–4, 4–7, 7–9 va 9–14 yosh bosqichlari kesimida tavsiflaydi [4, 16–17-b.]⁶. 0–2 yoshga mo‘ljallangan kitoblarda mazmunning soddaligi, takroriy matn yoki lisoniy qoliplar, aniq va yorqin tasvirlar hamda interaktivlik ustun bo‘lsa, 2–4 yoshdagi bolalar uchun yaratilgan rasmlar kitoblarda soddasiz syujet, tasvirning voqeani davom ettiruvchi funksiyasi va yoshga yaqin qahramonlar muhim o‘rin tutadi. Mazkur yondashuvlarni qiyoslash muhim metodologik masalani yuzaga chiqaradi: o‘zbek adabiyotshunosligidagi 2–6/7 yoshli “maktabgacha yosh” kategoriyasi bola rivojlanishining keng davrini yagona adresat doirasida birlashtiradi, ingliz bolalar adabiyotiga oid tasniflarda esa shu davr ichida bir nechta kichik yosh bosqichlari ajratiladi. Bunday farq qiyosiy-poetik tahlilda yosh

4 Jamilova B.S. O‘zbek bolalar adabiyoti/O‘quv qo‘llanma – Toshkent: Noshir, 2019. –10-11 b.

5 Safarov O, Barakayev R, Jamilova B. Bolalar adabiyoti/Darslik – Buxoro, 2018. -18–19 b.

6 Carol Lynch-Brown, Carl M. Tomlinson, Kathy G. Short. Essentials of Children’s Literature- Pearson Education, 2013. Pp – 16-17.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

adresatliligini tashqi pedagogik mezon emas, balki badiiy shaklni tashkil etuvchi ichki omil sifatida ko‘rishni talab qiladi. Chunki adresat yoshining o‘zgarishi syujetning murakkablik darajasi, obrazlarning konkretligi, kompozitsion takror, ritm va qofiya, matn hajmi, dialogiklik hamda verbal va vizual qatlamlar nisbatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

O‘zbek bolalar adabiyotiga oid manbalar ham mazkur fikrni badiiy material asosida tasdiqlaydi. Maktabgacha yoshdagi bola atrof-olamni ko‘proq konkret obrazlar va taqlid orqali o‘zlashtirgani sababli hayvon, qush, hasharot va tabiat hodisalarining insoniylashtirilgan tasviri muhim poetik vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Safarov O, Barakayev R va Jamilova B⁷ kichkintoylar uchun yaratiladigan asarlarda jumlaning jarangdorligi va musiqiyligi, she’rni qo‘shiq tarzida ijro etish imkoniyati, rolli o‘yin, aniq qofiya va bolalar nutqiga yaqin ifoda alohida ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadilar. Taqlidiy tovushlardan foydalanish esa so‘zning semantik mazmunini tovush, obraz va harakat bilan bog‘lovchi poetik vositaga aylanadi.

Yuqoridagi nazariy qarashlarni umumlashtirib, zamonaviy ingliz va o‘zbek maktabgacha yoshdagi bolalar adabiyotini qiyosiy-poetik tahlil qilishda quyidagi mezonlarni asosiy deb hisoblash mumkin: yosh adresati va unga mos badiiy idrok modeli; janr va adabiy shakllarning funksional xususiyatlari; syujet-kompozitsiyaning murakkablik darajasi. Mazkur mezonlar asarlarning faqat tashqi o‘xshashliklarini emas, balki ularning badiiy funksional mushtarakligi va milliy-xos belgilarini aniqlash imkonini beradi.

Shunday qilib, zamonaviy ingliz va o‘zbek maktabgacha yoshdagi bolalar adabiyotini qiyosiy-poetik o‘rganish umumiy poetika qonuniyatlari bilan bir qatorda bolalar adabiyotiga xos adresatlilik tamoyilini ham nazariy asos sifatida qabul qilishni talab etadi. O‘zbek bolalar adabiyotshunosligidagi keng maktabgacha yosh

⁷ Safarov O, Barakayev R, Jamilova B. Bolalar adabiyoti/Darslik – Buxoro, 2018. -19-21 b.

“ZAMONAVIY TA’LIM VA TILSHUNOSLIK RIVOJI”

nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

kategoriyasini ingliz adabiyotidagi ichki yosh differensiallashuvi bilan qiyoslash ushbu davr poetik jihatdan bir xil emasligini ko‘rsatadi. Shu bois maktabgacha yosh adabiyotini yaxlit korpus sifatida emas, balki yosh adresati, janriy shakl, syujet-kompozitsiya, obrazlar tizimi, ritmik-tovushiy tashkil va verbal-vizual munosabatlar asosida ichki differensiallashgan poetik tizim sifatida o‘rganish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv ingliz va o‘zbek bolalar adabiyotining mushtarak, differensial va milliy-xos belgilarini aniqlash hamda ularning qiyosiy-poetik tipologiyasini ishlab chiqish uchun nazariy-metodologik asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Carol Lynch-Brown, Carl M. Tomlinson, Kathy G. Short. Essentials of Children’s Literature- Pearson Education, 2013 – 16-17 -b.
2. Jamilova B.S. O‘zbek bolalar adabiyoti/O‘quv qo‘llanma – Toshkent: Noshir, 2019. –101- 104 b.
3. Safarov O, Barakayev R, Jamilova B. Bolalar adabiyoti/Darslik – Buxoro 2018 -18–19-b.
4. Umurov H. Adabiyotshunoslik nazariyasi/Darslik – Toshkent: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti. 2004 – 101-104-b.